

En gymnasieskola för framtiden

I dag går ungefär 98 procent av alla ungdomar i gymnasieskolan, trots att skolformen inte är obligatorisk. Det vittnar om vilken betydelse en gymnasial utbildning har för den enskildes möjlighet att förverkliga sina framtidsplaner och utvecklas till att bli en god demokratisk medborgare.

Gymnasieskolan omfattar för närvarande en stor bredd av sammanlagt 18 nationella program med cirka 60 olika inriktningar. Därutöver finns fyra introduktionsprogram för elever som saknar fullständig behörighet till gymnasieskolan. Den enskilde eleven har således ett tämligen omfattande utbud av olika utbildningsmöjligheter och nästan samtliga elever bör ha god potential att läsa en gymnasieutbildning som motsvarar deras intressen.

En stor del av gymnasieskolans utmaningar finns, precis som för andra skolformer, på systemnivå. Problemen handlar bland annat om konkurrensutsättning, skolor som bedrivs i aktieföretagsform, huvudmän med starka vinstintressen och styrning genom New Public Management (NPM). Det handlar även om att skolans och lärarnas förutsättningar är kraftigt underreglerade. Lärare i gymnasieskolan behöver planera och utveckla sin undervisning, vilket kräver tid för såväl för- som efterarbete. Detta, liksom undervisningsgruppernas storlek, måste regleras på nationell nivå. Skolans styrning och konkurrensutsättning bidrar till att lärares autonomi minskar. Staten måste ha huvudansvaret för skolan för att kunna garantera dess likvärdighet och finansiering. Staten måste erbjuda fortbildning av hög kvalitet genom professionsprogrammet för lärare. I Sveriges Lärares befintliga politiska plattform finns därför redan skarpa krav om behovet av genomgripande systemreformer.

Vår gymnasiepolitik adresserar mot denna bakgrund endast de problem som är specifika för gymnasieskolan. Sveriges Lärares gymnasiepolitik sammanfattas under två breda rubriker: *Gymnasieskolans likvärdighet* och *Förutsättningar för lärares kärnuppgift och autonomi*.

Gymnasieskolans likvärdighet

Som skolform syftar gymnasieskolan till att förbereda eleverna för både högre utbildning och/eller yrkeslivet genom fördjupning och specialisering. Mångfalden av nationella program, med ett 60-tal inriktningar, gör det nödvändigt att ställa olika förkunskapskrav på de elever som ska gå på programmen. Nödvändiga förkunskaper uttrycks genom programmens olika behörighetskrav.

Skolan förväntas idag lösa allt fler samhällsproblem, men kan och bör inte förväntas kunna lösa problem som ligger utanför dess uppdrag. Skolans specifika uppdrag måste värnas.

Skolan är en kollektiv verksamhet där elever undervisas gemensamt. Den långtgående individualisering som alltmer kommit att präglade samhällsutvecklingen krockar med skolans möjlighet att organisera undervisningen. Synsättet att undervisning är en kollektiv verksamhet behöver stärkas i relation till föreställningen om att elevens utbildning är individuell. Flera av

läroplanens mål kräver dessutom kollektiva arbetsformer. Det handlar till exempel om förmåga att samarbeta och att utveckla tolerans och respekt för andra.

I tider då den demokratiska värdegrunden ifrågasätts är skolans demokratiska uppdrag viktigare än någonsin. Uppdraget behöver inskräpas och ges de förutsättningar som krävs för att genomföra det på bästa sätt.

Introduktionsprogrammen

Alla fyra introduktionsprogram vänder sig till en heterogen grupp elever. Det finns vissa elever med mycket goda förutsättningar att klara utbildningen, men också många elever som saknar desamma. Flera utredningar visar att introduktionsprogrammen är kraftigt underreglerade och att de saknar tydliga nationella strukturer. Det finns en förväntan på att avsaknaden av programstruktur och kursinnehåll ska leda till individanpassningar. I realiteten är individanpassningarna mycket svåra att genomföra. Detta medför att målen är otydliga och att programmets struktur och innehåll beror på enskilda rektorers och huvudmäns godtycke. Syftena med programmen överlappar, vilket leder till att programmen blir svåra att överblicka för både elever och lärare. Den individuella studieplanens betydelse för struktur och mål överskattas. Det finns med andra ord ingen likvärdighet i systemet.

Introduktionsprogrammet språkintrödningsprogram förutsätter att nyanlända elever ska kunna uppnå gymnasiebehörighet på ett eller två år, vilket inte är förenligt med den forskning som visat att det tar 6–7 år för den som lär sig ett andraspråk med start i tonåren att nå den språknivå som krävs för att klara gymnasiestudier. Utbildning för nyanlända elever i gymnasieålder kräver en annan struktur där den kommunala vuxenutbildningen kan involveras.

Introduktionsprogrammets struktur och innehåll måste mot den bakgrunden reformeras i syfte att skapa ett system som bättre möter elevernas förutsättningar.

Sveriges Lärare kräver att:

- Introduktionsprogrammen ges en genomgripande nationell reglering som främjar likvärdighet.
- Utbildning för nyanlända elever i gymnasieålder reformeras grundligt med syfte att skapa en adekvat utbildning utifrån målgruppens förutsättningar.

Betygssystemet

Nuvarande betygssystem ger upphov till en rad negativa konsekvenser på både individ- och samhällsnivå, genom bland annat genom brister i likvärdighet samt betygsinflation. Likvärdigheten och rättssäkerheten i betygssystemet måste säkras så att betygen på ett korrekt sätt speglar elevernas kunskaper och ger rättvisa betyg. De nationella proven har en roll att fylla i detta, men det kräver också att provens syfte och funktion ingår i en bred utredning av betygssystemet.

Redan idag differentieras behörighetskraven till gymnasieskolan, exempelvis är kraven olika för behörighet till yrkesprogram och studieförberedande program. Att i högre grad differentiera behörighetskraven till gymnasieskolan skulle kunna vara ett sätt att säkerställa att eleverna har de förkunskaper som krävs för att klara sina studier.

Sveriges Lärare kräver att:

- Det nuvarande betygssystemet utreds förutsättningslöst för att säkerställa likvärdighet, motverka betygsinflation och minska utslagningen av elever.

- Konsekvenserna av att behålla respektive avskaffa det icke-godkända betyget ska ingå i denna utredning.
- De nationella provens syfte och funktion vid betygssättning klargörs.
- Principer för differentiering inför antagning till gymnasieskolan utreds.

Timplan för gymnasieskolan

Skolinspektionens granskningar av den garanterade undervisningstiden pekar på en rad allvarliga problem i huvudmännens hantering av tiden. Respekten för undervisningstiden upprätthålls inte och arbetet med att säkerställa att eleverna får sin garanterade undervisningstid är mycket bristfälligt. En timplan bör ersätta dagens system med garanterad undervisningstid. En poäng ska garantera en timmes undervisning, 100 poäng ska alltså garantera 100 timmar undervisning. En reglerad timplan skulle ge lärare mer tid för varje undervisningsgrupp och skapa ett likvärdigt system för eleven.

Sveriges Lärare kräver att:

- En timplan införs i gymnasieskolan där en poäng garanterar en timmes skolförlagd undervisning.

Dimensionering – en förutsättning för en likvärdig utbildning

Kommuner och regioner har stora svårigheter att möta arbetsmarknadens behov av kompetens. Huvudmännen har högst skiftande förutsättningar att erbjuda alla de 18 olika gymnasieprogrammen med alla deras inriktningar. Många elever har inte möjlighet att läsa de utbildningar de önskar. Likvärdigheten brister. Yrkesprogrammets attraktionskraft behöver öka så att fler väljer att läsa yrkesprogram.

Staten måste via en regional myndighetsstruktur lägga grunden för hur man möter både elevernas efterfrågan och arbetsmarknadens behov. Myndigheten ska ha det övergripande ansvaret för dimensioneringen av utbildningsutbudet och identifiera vilket ungefärligt utbud som bör finnas inom en specifik region och stötta kommunövergripande samarbeten där de anses nödvändiga. På så vis förstärks både likvärdigheten och långsiktigheten i gymnasieutbildningarnas förutsättningar, vilket i sin tur främjar yrkesprogrammets attraktionskraft.

Sveriges Lärare kräver att:

- Staten via en regional myndighetsstruktur ansvarar för dimensioneringen av en likvärdig gymnasieutbildning.

Läromedel

En likvärdig tillgång till kvalitetssäkrade läromedel ska vara en självklarhet, oavsett på vilken skola undervisningen bedrivs. Makten över vilka läromedel som kan användas har förskjutits från lärarna. Detta måste förändras då lärarna är de som kan och ska avgöra vilka läromedel som är mest ändamålsenliga för det ämne och för den elevgrupp undervisningen avser.

Sveriges Lärare kräver att:

- Skollagen skärps med en skrivning om rätten till läromedel som en av förutsättningarna för en likvärdig skola.
- Lärare garanteras inflytande över inköp av ändamålsenliga läromedel och att resurserna till inköp ökar i förhållande till idag.

Förutsättningar för lärares kärnuppdrag och autonomi

Lärares kärnuppdrag är att planera, genomföra och följa upp undervisning. Lärare finner i hög grad sin professionella drivkraft i att undervisa eleverna på ett engagerande sätt utifrån elevernas förutsättningar. Hur undervisningen ska bedrivas och anpassas måste styras av lärarkollektivet. Kärnuppdraget förutsätter en reglering av tid för planering, för- och efterarbete och utveckling av undervisningen samt en reglering av undervisningsgruppernas storlek. Staten behöver ta ett huvudansvar för undervisningens förutsättningar. Öppenhet och insyn ska gälla i all offentligfinansierad utbildningsverksamhet, oavsett huvudman. Även ämnets karaktär samt elevgruppens sammansättning påverkar kärnuppdragets förutsättningar.

För att kunna bedriva undervisning av hög kvalitet måste lärare kontinuerligt få möjlighet att fördjupa och uppdatera kunskaperna i sina undervisningsämnen och deras didaktik. Lärare ska ha ett avgörande inflytande över kärnuppdraget, där lärares yrkesetik är den självklara utgångspunkten. Lärares professionella autonomi måste med andra ord stärkas.

Sveriges Lärare kräver att:

- Undervisningstiden, planeringstiden och undervisningsgruppernas storlek regleras nationellt.
- Staten tar över huvudansvaret för finansiering, resursfördelning och likvärdighet i hela skolväsendet samt säkrar öppenhet och insyn.

Dokumentation – ett arbetsmiljöproblem

Formen för dokumentation av elevernas kunskapsutveckling ska avgöras av lärarna själva. Idag påverkas lärares dokumentation såväl av huvudmäns och skolledningars krav som av lärplattformarnas faktiska utformning. Inte sällan leder det till dubbelarbete för lärarna. Trots förändringar i bestämmelserna kring betygsättningen kvarstår många ogrundade dokumentationskrav. Detta medför att undervisningen utformas mer mot avprickning och bedömning än mot undervisning och lärande.

Endast den dokumentation som krävs i skolans styrdokument ska kunna åläggas en lärare att genomföra. För att minska möjligheterna för huvudmän och skolledningar att öka mängden dokumentation utifrån egna önskemål bör ett nationellt IT-system införas. Detta system ska utgå från styrdokumentens krav och skapa möjlighet till en rättssäker hantering.

Sveriges Lärare kräver att:

- Lärarna endast ska behöva utföra den dokumentation som styrdokumentet kräver, all övrig dokumentation avgörs av lärarna själva.
- Ett samlat nationellt IT-system för dokumentation införas.

Mentorskapets förutsättningar

Gymnasielärare har ofta många, stora och heterogena undervisningsgrupper. Andelen elever med stora behov av anpassning ökar alltjämt medan resurserna för att omhänderta detta minskar. Detta medför en ökad arbetsbelastning för lärarna. Konsekvensen blir dels att mentorskapet tar mycket tid från kärnuppdraget, dels att lärare arbetar med uppgifter som andra professioner är mer lämpade att utföra. Enligt skollagen är avsikten med mentorskap att det ska finnas en person i skolan som har en övergripande bild av elevens kunskapsutveckling och studiesituation – det behöver inte vara en lärare.

Mentorskapet har fått väldigt olika innebörd, innehåll och omfattning för lärare i gymnasieskolan, dessutom är gymnasieskolan frivillig och eleverna blir myndiga under tiden i gymnasieskolan. Om det ska åligga lärare att vara mentorer måste mentorskapet ges rätt tidsmässiga förutsättningar för att inte gå ut över lärarens kärnuppdrag, undervisningen.

Sveriges Lärare kräver att:

- Mentorskapets innehåll tydligt definieras.
- Mentorskapet avgränsas i lärares tjänstefördelning.
- Mentorskapet vid behov kan utföras av heltidsmentorer.

Stöd och anpassningar

En väl fungerande elevhälsa är avgörande för elevers rätt till stöd utifrån sina behov. Idag saknas tillräckliga resurser för detta på många skolor. Tillgången på speciallärare och specialpedagoger är inte tillräcklig, inte heller likvärdig. Staten måste ta ansvar för att säkerställa att alla elever får det stöd de har rätt till.

Lärarkollektivet måste få ett ökat reellt inflytande över omfattningen av extra anpassningar och tillgången till särskilt stöd i undervisningen. Idag har det gått inflation i extra anpassningar, vilket poängterats av såväl forskare som av professionen. Vissa krav på anpassningar är inte realistiska. Lärare vet vilka elever som behöver stöd men detta hörsammas inte. Ett steg i rätt riktning vore att speciallärare och specialpedagoger fick en tydligare hemvist i lärarkollektivet än som idag inom elevhälsan. Formerna för samverkan mellan lärare och elevhälsa måste tydliggöras.

Inkludering är idag den rådande normen. Ibland fungerar detta dock inte och då bör det finnas möjlighet att skapa andra former av undervisningsgrupper för att tillgodose de behov som finns. Alla elever ska vara i det sammanhang där de kan lära och utvecklas på bästa sätt. Därför behöver det finnas möjligheter att flexibelt utifrån behov, ämnen och undervisningsmoment skapa olika former av undervisningsgrupper. Vissa elever behöver också kunna få mer undervisningstid.

Sveriges Lärare kräver att:

- Lärares, speciallärares och specialpedagogers gemensamma professionella bedömningar av elevers stödbehov ges avgörande betydelse i hur stödarbetet sker i gymnasieskolan.
- Staten tar ansvar för att säkerställa att alla elever får det stöd de har rätt till.
- Huvudmännen säkerställer att alla skolor har tillgång till en väl utbyggd elevhälsa.
- Fler speciallärare och specialpedagoger utbildas.

Kompetensutveckling och fortbildning

I ett kunskapsintensivt yrke som läraryrket är påfyllnad och utveckling av yrkeskunskaperna en förutsättning för att kunna utveckla full potential i alla delar av karriären. Lärare behöver kontinuerlig fortbildning och kompetensutveckling.¹ Detta är i många delar också nyckeln till hur långt eleverna utvecklas i sitt lärande. I dagens skola är detta eftersatt och lärare får inte ens den kompetensutveckling de har rätt till enligt avtal. Inte bara omfattningen är av betydelse utan

---

¹ Fortbildning ska förstås som en fortsättning på grundutbildningen. Kompetensutveckling har en vidare innebörd. Det kan innefatta kunskaper inom ett helt nytt område som man inte redan har utbildning för.

även innehåll och form spelar stor roll. Det är av stor vikt att huvuddelen av fortbildning och kompetensutveckling syftar till att utveckla kärnverksamheten: undervisningen.

Mot denna bakgrund måste det kommande professionsprogrammet tillhandahålla relevant fortbildning och kompetensutveckling med utgångspunkt i lärares faktiska behov.

Sveriges Lärare kräver att:

- Avtalad rätt till kompetensutveckling måste uppfyllas.
- Arbetsinnehållet anpassas så att tid för fortbildning och kompetensutveckling säkras inom den reglerade arbetstiden.
- Lärarna har makten över sin fortbildning och kompetensutveckling.
- Lärare ges goda förutsättningar att delta i det kommande professionsprogrammet.